



## Zbierka súdnych rozhodnutí

NÁVRHY GENERÁLNEHO ADVOKÁTA  
MICHAL BOBEK  
prednesené 28. februára 2018<sup>1</sup>

Vec C-27/17

**AB flyLAL-Lithuanian Airlines, v likvidácii  
proti  
Starptautiskā lidosta Rīga VAS  
Air Baltic Corporation A/S  
za účasti:  
ŽIA Valda AB,  
VA Reals AB,  
Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba**

[návrh na začatie prejudiciálneho konania, ktorý podal Lietuvos apeliacinis teismas (Odvolačný súd, Litva)]

„Návrh na začatie prejudiciálneho konania – Spolupráca v občianskych a obchodných veciach – Právomoc vo veciach mimozmluvnej zodpovednosti – Dohody obmedzujúce hospodársku súťaž – Strata príjmu spôsobená protisúťažným správaním konkurentov – Pojem ‚miesto, kde došlo ku skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody‘ – Spor vyplývajúci z činností pobočky, zastúpenia alebo inej organizačnej zložky – Pojem ‚činnosť pobočky‘“

### Obsah

I. Úvod .....	2
II. Právny rámec .....	3
III. Skutkový stav, konanie a prejudiciálne otázky .....	4
IV. Posúdenie .....	5
A. Úvod .....	5
B. Otázka 2: „Miesto vzniku škody“ .....	6
1. „Skutočnosť, ktorá zakladá nárok na náhradu škody“ a „škoda“ .....	7
2. Porušenia hospodárskej súťaže a „miesto vzniku škody“ .....	9

<sup>1</sup> Jazyk prednesu: angličtina.

a) Rozsah poskytovanej ochrany a súlad s uplatniteľným právom.....	10
b) Každý dotknutý trh? .....	10
c) Povaha a miesto konkrétnej škody .....	11
1) Všeobecné pravidlo: finančná škoda „nasleduje“ po skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody .....	11
2) „Miesto vzniku škody“ vo veciach hospodárskej súťaže .....	12
3. Uplatnenie v prejednávanej veci .....	13
4. Záver o druhej otázke.....	14
C. Otázka č. 1: Miesto skutočnosti, ktorá viedla k vzniku škody (a totožnosť žalovaných) .....	14
1. Rozdiely medzi príčinnou súvislosťou na účely určenia súdnej právomoci a na účely merita veci .....	15
2. Príčinná súvislosť na účely určenia súdnej právomoci v prípadoch, ktoré sa týkajú zložitejších skutkových okolností .....	16
3. Miesto, kde došlo ku skutočnosti, ktorá viedla k vzniku škody, v žalobách o náhradu škody v práve hospodárskej súťaže .....	17
a) Článok 101 ZFEÚ .....	17
b) Článok 102 ZFEÚ .....	18
4. Uplatnenie v prejednávanej veci .....	19
a) Miesto, kde došlo ku skutočnosti, ktorá viedla k vzniku škody .....	19
b) Totožnosť žalovaných .....	19
5. Záver o prvej otázke .....	20
D. Otázka 3.....	20
1. Ratio legis a podmienky uvedené v článku 5 ods. 5. ....	21
2. Existencia „pobočky“? .....	21
3. Súvislosť s prejednanou vecou.....	21
V. Návrh .....	23

## I. Úvod

1. Spoločnosť AB flyLAL – Lithuanian Airlines (ďalej len „flyLAL“) prevádzkovala lety z letiska vo Vilniuse v Litve až do svojej likvidácie.

2. Podľa spoločnosti flyLAL bol jej zánik spôsobený leteckou spoločnosťou Air Baltic Corporation AS (ďalej len „Air Baltic“) z dôvodu predátorských cien (nižších ako náklady). Tieto predátorské ceny boli údajne súčasťou stratégie v rozpore s pravidlami hospodárskej súťaže dohodnutej medzi spoločnosťou Air Baltic a prevádzkovateľom Starptautiskā lidosta Rīga (medzinárodné letisko v Rige, Lotyšsko, ďalej len „letisko Riga“). Letisko Riga a Air Baltic sa dohodli na drastickom znížení cien, ktoré Air Baltic platila za služby na letisku v Rige. Týmto získané úspory boli následne použité spoločnosťou Air Baltic na financovanie predátorských cien, ktoré vytlačili flyLAL z trhu vo Vilniuse v Litve.

3. flyLAL žalovala Air Baltic a letisko Riga o náhradu škody pred súdmi vo Vilniuse. Súd prvého stupňa rozhodol, že Air Baltic a letisko Riga porušili právne normy Únie a vnútroštátne právne normy o ochrane hospodárskej súťaže a uložil spoločnosti Air Baltic (ale nie letisku Riga) povinnosť zaplatiť náhradu škody vo výške 16,1 milióna eur plus úroky. Air Baltic a letisko Riga (ďalej len „žalovaní“) podali proti tomuto rozsudku odvolanie na Lietuvos apeliacinis teismas (Odvolací súd, Litva), v ktorom napadli právomoc litovských súdov na prejednanie sporu.

4. V tejto súvislosti vnútroštátny súd položil Súdnemu dvoru tri otázky týkajúce sa právomoci podľa nariadenia (ES) č. 44/2001<sup>2</sup>. Tieto otázky sa v podstate týkajú miesta, kde došlo ku skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody, ďalej toho, či sa strata príjmu považuje za „škodu“ na účely určenia právomoci a či možno spor považovať za týkajúci sa činnosti pobočky spoločnosti Air Baltic v Litve.

## II. Právny rámec

5. Odôvodnenia 11 a 12 nariadenia č. 44/2001, platného v relevantnom čase, stanovujú nasledujúce:

„(11) Normy súdnej právomoci musia byť vysoko predvídateľné a vychádzať zo zásady, že právomoc sa všeobecne zakladá podľa bydliska žalovaného a právomoc založená na tomto kritériu musí byť vždy k dispozícii, okrem určitých presne vymedzených situácií, keď predmet konania alebo zmluvná voľnosť účastníkov odôvodňuje iné kritérium väzby. Bydlisko (sídlo) právnickej osoby treba definovať osobitne, aby boli spoločné pravidlá prehľadnejšie a vyhlo sa konfliktu právomoci.“

(12) Okrem bydliska žalovaného musia byť k dispozícii aj alternatívne kritériá právomoci založené na úzkej väzbe medzi súdom a žalobou alebo na účely uľahčenia efektívneho výkonu súdnictva.“

6. Podľa článku 2 ods. 1 nariadenia č. 44/2001:

„1. Ak nie je v tomto nariadení uvedené inak, osoby s bydliskom na území členského štátu sa bez ohľadu na ich štátne občianstvo žalujú na súdoch tohto členského štátu.“

7. Článok 5 nariadenia č. 44/2001, ktorý patrí do oddielu 2 „Osobitná právomoc“, stanovuje:

„Osobu s bydliskom na území členského štátu možno žalovať v druhom členskom štáte:

...

3. vo veciach nárokov na náhradu škody z iného ako zmluvného vzťahu, na súdoch podľa miesta, kde došlo alebo by mohlo dôjsť ku skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody;

...

<sup>2</sup> Nariadenie Rady z 22. decembra 2000 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach (Ú. v. ES L 12, 2001, s. 1; Mim. vyd. 19/004, s. 42).

5. vo veciach sporov týkajúcich sa činnosti pobočky, zastúpenia alebo inej organizačnej zložky na súde podľa bydliska pobočky, zastúpenia alebo organizačnej zložky.“

### III. Skutkový stav, konanie a prejudiciálne otázky

8. V roku 2004 bola flyLAL hlavným leteckým dopravcom prevádzkovaným z letiska vo Vilniuse. V roku 2004 začala Air Baltic, hlavný letecký dopravca prevádzkovaný z letiska v Rige, prevádzkovať lety aj z letiska vo Vilniuse. Niektoré z týchto letov smerovali do rovnakých destinácií ako lety spoločnosti flyLAL.

9. V dôsledku toho sa spoločnosti flyLAL zhoršilo postavenie na trhu vo Vilniuse, zatiaľ čo postavenie spoločnosti Air Baltic sa posilnilo. Po značných finančných stratách sa spoločnosť flyLAL dostala do likvidácie.

10. flyLAL sa domnieva, že jej zánik bol spôsobený predátorskými cenami, ktoré Air Baltic používala na trasách z letiska vo Vilniuse, a tým ju vytlačila z trhu. Podľa spoločnosti flyLAL boli predátorské ceny financované zľavami poskytnutými letiskom Riga na služby poskytované spoločnosti Air Baltic na letisku Riga.

11. Pokiaľ ide o tieto zľavy, Latvijas Republikas Konkurences padome (Rada na ochranu hospodárskej súťaže Lotyšskej republiky) rozhodnutím z 22. novembra 2006 v samostatnom konaní uviedla, že letisko Riga zaviedlo s účinnosťou od 1. novembra 2004 systém zliav, v rámci ktorého poskytovalo zľavy až do výšky 80 % za vzlety lietadiel, ich pristátia a za bezpečnostné služby. Latvijas Republikas Konkurences padome (Rada na ochranu hospodárskej súťaže Lotyšskej republiky) rozhodla, že systém zliav porušil článok 82 písm. c) Zmluvy o ES [teraz článok 102 písm. c) ZFEÚ]. Nariadila letisku Riga ukončiť používanie tohto systému zliav.

12. flyLAL podala žalobu na Vilnius apygardos teismas (Krajský súd Vilnius, Litva), ktorou sa domáhala rozhodnutia, že konanie žalovaných viedlo k dohode obmedzujúcej hospodársku súťaž a k zneužitiu dominantného postavenia, čo je v rozpore s článkami 81 a 82 Zmluvy o ES (teraz články 101 a 102 ZFEÚ)<sup>3</sup> a žiadala zaviazat žalovaných spoločne a nerozdielne zaplatiť náhradu majetkovej ujmy vo výške 57 874 768,30 eura.

13. Žalované spoločnosti na svoju obranu uviedli, že sú právnickými osobami so sídlom v Lotyšskej republike, a preto musia tento spor prejednať lotyšské súdy.

14. Rozsudkom z 27. januára 2016 Vilniaus apygardos teismas (Krajský súd Vilnius) čiastočne vyhovel žalobe a nariadil spoločnosti Air Baltic zaplatiť spoločnosti flyLAL náhradu škody vo výške 16 121 094 eur a ročný úrok vo výške 6 % z tejto sumy. Zamietol samostatné nároky, ktoré si uplatnili tretie osoby, ŽIA Valda AB a VA Reals AB (ďalej len „akcionári spoločnosti flyLAL“). Tiež rozhodol, že podľa článku 5 ods. 3 a 5 nariadenia č. 44/2001 majú vzniknutý spor prejednať litovské súdy.

15. flyLAL, Air Baltic a letisko Riga podali proti tomuto rozsudku odvolanie na Lietuvos apeliacinis teismas (Odvolací súd, Litva). Vo svojom odvolaní flyLAL žiada, aby bol rozsudok Vilniaus apygardos teismas (Krajský súd Vilnius) zrušený a aby sa vyhovel žalobe v plnom rozsahu. Žalovaná Air Baltic žiada, aby bol tento prvostupňový rozsudok zrušený z dôvodu porušenia pravidiel právomoci a aby tento súd žalobu neprejednal. Air Baltic uvádza, že spor sa netýka činnosti jej pobočky v Litve, a preto sa článok 5 ods. 5 nariadenia č. 44/2001 neuplatní. Článok 5 ods. 3 nariadenia č. 44/2001 sa taktiež

3 Pre zjednodušenie budem v ďalších bodoch týchto návrhov používať číslovanie článkov po prijatí Lisabonskej zmluvy.

neuplatní, keďže k údajnému protiprávnemu konaniu nedošlo v Litve. Okrem toho posledné uvedené ustanovenie nepriznáva právo podať žalobu na súdoch štátu, v ktorom vznikli nepriame straty vo forme zníženia finančných zdrojov. Letisko Riga predkladá vo svojom odvolaní v podstate rovnaké tvrdenia týkajúce sa právomoci pri rozhodovaní tohto sporu ako Air Baltic.

16. Vnútroštátny súd zdôrazňuje, že Súdny dvor už v rozsudku vo veci flyLAL I<sup>4</sup>, ktorý sa týkal otázky, či spor medzi účastníkmi konania spadá do pôsobnosti nariadenia č. 44/2001, konštatoval, že ide o spor občianskej a obchodnej povahy. Vnútroštátny súd preto nemá žiadne pochybnosti o tom, že nariadenie č. 44/2001 sa bude uplatňovať v prejednávanej veci. Napriek tomu poznamenáva, že rozsudok flyLAL I sa zaoberal len otázkou uplatnenia a výkonu predbežných a zabezpečovacích opatrení v Lotyšskej republike uložených zo strany Lietuvos apeliacinis teismas (Odvolací súd, Litva). Súdna právomoc však v spore o merite veci nebola riešená.

17. Vzhľadom na uvedené skutočnosti Lietuvos apeliacinis teismas (Odvolací súd, Litva) položil Súdnu dvoru tieto prejudiciálne otázky:

- „1. Má sa pojem ‚miesto, kde došlo ku skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody‘, uvedený v článku 5 ods. 3 [nariadenia č. 44/2001], za okolností tejto veci chápať ako miesto uzavretia protiprávnej dohody žalovaných porušujúcej článok 82 písm. c) Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva [článok 102 písm. c) ZFEÚ] alebo ako miesto konania, ktorým bola finančná výhoda, získaná z tejto dohody, zneužitá prostredníctvom predátorských cien (krížová dotácia) v rámci hospodárskej súťaže so žalobkyňou na tých istých relevantných trhoch?
2. Možno škodu (stratu príjmu), ktorá žalobkyni vznikla v dôsledku vymedzeného protiprávneho konania žalovaných, považovať v tejto veci za škodu na účely článku 5 ods. 3 [nariadenia č. 44/2001]?
3. Má sa činnosť pobočky spoločnosti Air Baltic Corporation v Litovskej republike považovať za okolností tejto veci za ‚činnosť pobočky‘ v zmysle článku 5 ods. 5 [nariadenia č. 44/2001]?“

18. Písomné pripomienky predložili spoločnosti flyLAL, Air Baltic, letisko Riga, ŽIA Valda a VA Reals, vláda Lotyšskej a Litovskej republiky a Európska komisia. Účastníci konania, ktorí sa zúčastnili na písomnej časti, s výnimkou ŽIA Valda a VA Reals, predniesli taktiež ústne pripomienky na pojednávaní 16. novembra 2017.

## IV. Posúdenie

### A. Úvod

19. V tomto prípade vyvstávajú otázky týkajúce sa právomoci na prejednanie žaloby o náhradu škody s relatívne zložitým reťazcom skutočností. Vnútroštátny súd a účastníci konania poukazujú na tri údajné porušenia práva hospodárskej súťaže: i) zneužívanie dominantného postavenia, ktoré spočíva v systéme zliav uplatňovanom letiskom Riga; ii) dohoda obmedzujúca hospodársku súťaž medzi letiskom Riga a spoločnosťou Air Baltic a iii) zneužívanie dominantného postavenia vo forme predátorských cien spoločnosťou Air Baltic. Tieto porušenia boli údajne navzájom prepojené a tvorili súčasť stratégie vylúčenia spoločnosti flyLAL z trhu vo Vilniuse a presunu cestujúcich na letisko Riga v prospech letiska Riga a spoločnosti Air Baltic.

4 Rozsudok z 23. októbra 2014, flyLAL-Lithuanian Airlines (C-302/13, EU:C:2014:2319).

20. Na úvod by som chcel zdôrazniť, že toto stanovisko sa bude zaoberať *len otázkami právomoci*, a nie hmotnoprávnym uplatnením práva hospodárskej súťaže EÚ v tomto prípade. Tieto otázky nespádajú do rámca otázok vnútroštátneho súdu.

21. Navyše všeobecné usmernenie o otázke právomoci uvedené v týchto návrhoch má zostať skôr abstraktné. Nie je to len z dôvodu rozdelenia úloh medzi Súdny dvorom a vnútroštátnymi súdmi, ale aj z dôvodu, že z návrhu na začatie prejudiciálneho konania je interakcia medzi tromi údajnými porušeniami trochu nejasná. Vnútroštátny súd vo svojej prvej otázke a v jej odôvodnení uvádza, že došlo k *dohode*, ktorá porušuje článok 102 písm. c) ZFEÚ napriek tomu, že toto ustanovenie sa, tak ako je definované, týka jednostranného konania. Toto stanovisko, hoci sa snaží poskytnúť užitočné usmernenia vnútroštátnemu súdu, nutne ostane na úrovni hypotéz a možností vnútroštátneho súdu, ktoré by tento mal overiť a uplatniť v prípade, keď to bude vhodné.

22. Pokiaľ ide o medzinárodnú právomoc, všeobecné pravidlo stanovené v nariadení č. 44/2001 spočíva v tom, že spor má byť prejednaný na súde v mieste, kde má bydlisko žalovaný (článok 2 ods. 1). Článok 5 ods. 3 tohto nariadenia stanovuje, že osoba môže byť tiež žalovaná „vo veciach nárokov na náhradu škody z iného ako zmluvného vzťahu, na súdoch podľa miesta, kde došlo alebo by mohlo dôjsť ku skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody“.

23. Podľa ustálenej judikatúry pojem „miesto, kde došlo ku skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody“ má zahŕňať „miesto vzniku škody“ aj „miesto, kde došlo ku skutočnosti, ktorá spôsobila škodu“, takže žalobu je možné podať na súde ktoréhokoľvek z týchto miest.<sup>5</sup>

24. Základná otázka v tejto veci je, ako sa majú tieto dve alternatívy, t. j. „miesto vzniku škody“ a „miesto, kde došlo ku skutočnosti, ktorá spôsobila škodu“, chápať v tomto kontexte. Tie sa týkajú druhej a prvej otázky vnútroštátneho súdu. Najprv sa budem zaoberať druhou a prvou otázkou (B a C) a následne prejdem k tretej otázke týkajúcej sa činnosti pobočky podľa článku 5 ods. 5 nariadenia č. 44/2001 (D).

## **B. Otázka 2: „Miesto vzniku škody“**

25. Svojou druhou otázkou sa vnútroštátny súd v zmysle článku 5 ods. 3 nariadenia č. 44/2001 zaoberá pojmom „škoda“ (ako aspektu „skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody“). Konkrétne sa pýta, či sa údajná finančná škoda (strata príjmu) spoločnosti flyLAL má v tomto zmysle považovať za „škodu“.

26. Rozumiem, že základným cieľom tejto otázky je určiť, či podľa tohto ustanovenia vzniká osobitná právomoc v mieste, kde došlo k strate príjmov, v danom prípade v Litve.

27. Podľa môjho názoru miesto finančnej škody (straty príjmu) v tomto prípade nepredstavuje „miesto vzniku škody“. V prejednávanom prípade je „miestom vzniku škody“ miesto na trhoch dotknutých porušením práva hospodárskej súťaže, kde žalobca tvrdí, že došlo k strate predaja.

28. Pri riešení druhej otázky vnútroštátneho súdu najprv preskúmam rozdiel medzi „skutočnosťou, ktorá zakladá nárok na náhradu škody“ na účely určenia právomoci a na druhej strane „škodou“ v rámci meritórneho posúdenia (1). Následne budem posudzovať „miesto vzniku škody“ na účely určenia právomoci v sporoch, kde došlo k porušeniu práva hospodárskej súťaže (2), a tieto zistenia uplatním na prejednávaný prípad (3).

<sup>5</sup> Rozsudok z 30. novembra 1976, Bier (21/76, EU:C:1976:166, bod 19); nedávno potvrdený rozsudkom zo 17. októbra 2017, Bolagsupplysningen a Ilsjan (C-194/16, EU:C:2017:766, bod 29).

## 1. „Skutočnosť, ktorá zakladá nárok na náhradu škody“ a „škoda“

29. Od rozsudku vo veci Bier sa „miesto, kde došlo ku skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody“ v zmysle článku 5 ods. 3 nariadenia č. 44/2001 vzťahuje na „miesto vzniku škody“ a „miesto, kde došlo ku skutočnosti, ktorá spôsobila škodu“. <sup>6</sup> Rozsudok vo veci Bier tak účinne rozdelil pojem „skutočnosť, ktorá zakladá nárok na náhradu škody“ do dvoch samostatných pojmov príčiny a následku: „škoda“ a „skutočnosť, ktorá spôsobila škodu“. Z toho vyplýva, že „škoda“ (alebo „ujma“ <sup>7</sup>) je v tomto kontexte aspektom „skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody“, čo je koncepcia práva EÚ používaná na určenie súdnej právomoci identifikovaním miest s blízkym vzťahom k sporu.

30. Tento pojem škody ako jedného aspektu „skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody“ sa teda odlišuje od pojmu „škoda“, ktorý je súčasťou *meritórneho posúdenia* a identifikuje *nepriaznivé dôsledky* pre konkrétneho žalobcu, ktoré slúžia ako základ pre výpočet finančnej škody. <sup>8</sup> Škoda v tomto poslednom uvedenom zmysle je (vo veľkej miere <sup>9</sup>) definovaná podľa *vnútroštátneho práva*.

31. Súdny dvor jasne vo svojej judikatúre na tento účel odlíšil pojem „škoda“ ako súčasť meritórneho posúdenia a pojem „škoda“ ako aspekt pojmu „skutočnosť, ktorá zakladá nárok na náhradu škody“. Pojem škoda na účely určenia súdnej právomoci navyše Súdny dvor určil dvoma dôležitými spôsobmi. Po prvé „škoda“ v tomto zmysle sa v zásade vzťahuje na „konkrétnu škodu“ na rozdiel od „všeobecnej škody“. Po druhé sa obmedzuje na „počiatočnú“ škodu.

32. Mimosmluvná zodpovednosť môže chrániť pred nepriaznivými účinkami protiprávneho konania na verejný záujem (všeobecné škody) a na súkromné záujmy jednotlivcov (konkrétne škody). Napríklad pri „ekologických“ deliktach zákon chráni vo všeobecnosti pred znečistením ovzdušia a pred poškodením zdravia jednotlivca. Tu vyvstáva otázka, či pri určení „miesta vzniku škody“ na účely uplatnenia článku 5 ods. 3 nariadenia č. 44/2001 sa má „škoda“ chápať ako *všeobecná škoda* alebo *osobitná škoda*.

33. Judikatúra Súdneho dvora potvrdzuje, že „miesto vzniku škody“ podlieha podmienke, že takéto miesto sa nachádza v členskom štáte, ktorý skutočne chráni údajne porušené právo. <sup>10</sup> V rámci územnej pôsobnosti tejto ochrany sa „miesto vzniku škody“ presnejšie vzťahuje na miesto konkrétnej škody.

34. V tomto ohľade je užitočné posúdiť skutočnosti a kontext rozsudku Bier. V tomto prípade údajnou skutočnosťou, ktorá zakladá nárok na náhradu škody, bolo vypúšťanie veľkého množstva solného odpadu v Mulhouse vo Francúzsku (príčina), ktoré znečistilo Rýn a následne poškodilo záhradnícke podnikanie žalobcov v Rotterdame (následok). Vypúšťanie odpadu teda spôsobilo všeobecnú škodu na úseku Rýna niekoľko sto kilometrov vo Francúzsku, Nemecku a Holandsku. Vo svojom odôvodnení

6 Rozsudok z 30. novembra 1976 (21/76, EU:C:1976:166, bod 19).

7 V tomto kontexte Súdny dvor väčšinou používa pojem „škoda“, hoci aj pojem „ujma“ sa používa príležitostne. Keďže to podľa môjho názoru môže byť zdrojom nejasností, v týchto návrhoch vo všeobecnosti používam pojem „škoda“. Určité terminologické nejasnosti v tejto oblasti sú podľa môjho názoru spôsobené lingvistickou rôznorodosťou. V niektorých jazykoch existujú dve koreňové slová, ktoré sa používajú pri opise týchto konceptov (napr. v anglickom jazyku: „skutočnosť, ktorá zakladá nárok na náhradu škody“/„ujmy“ na jednej strane a „škoda“ na druhej strane), ale neexistujú alebo nie sú vždy používané vo všetkých jazykových verziách. To možno konštatovať porovnaním článku 5 ods. 3 nariadenia č. 44/2001 v rôznych jazykových verziách rozsudku z 30. novembra 1976, Bier (21/76, EU:C:1976:166, bod 19), napríklad francúzsky („dommage“ a „fait dommageable“); holandsky („schade“ a „schadebrengende feit“); alebo taliansky („danno“ a „evento dannoso“). Na druhej strane verzia v nemeckom jazyku, aj keď používa rovnaký koreň slova, rozlišuje jasnejšie („Schadenserfolg“ a „schädigende Ereignis“).

8 „Škoda“ sa vzťahuje na nepriaznivé účinky na poškodeného. „Náhrada škody“ je peňažná čiastka, ktorá zahŕňa peňažné vyjadrenie „škody“ (kompenzácie), ale môže sa vzťahovať aj na represívne alebo symbolické škody.

9 Právo EÚ vyžaduje, aby vnútroštátne právo poskytlo možnosť podať žalobu o náhradu škody za porušenie práva hospodárskej súťaže EÚ (pozri rozsudok z 20. septembra 2001, Courage a Crehan (C-453/99, EU:C:2001:465, bod 26). Judikatúra a právne predpisy EÚ stanovujú základné podmienky na určenie zodpovednosti a vyžadujú, aby vnútroštátne právo rešpektovalo zásady ekvivalencie a efektivity. Pozri rozsudok Manfredi a i. (C-295/04 až C-298/04, EU:C:2006:461, bod 92) a smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2014/104/EÚ z 26. novembra 2014 o určitých pravidlách upravujúcich žaloby podľa vnútroštátneho práva o náhradu škody utrpenej v dôsledku porušenia ustanovení práva hospodárskej súťaže členských štátov a Európskej únie (Ú. v. EÚ L 349, 2014, s. 1).

10 Pozri napríklad rozsudok z 22. januára 2015, Hejduk (C-441/13, EU:C:2015:28, bod 29 a tam citovanú judikatúru).

Súdny dvor uviedol, že „miesto, kde došlo ku skutočnosti, ktorá viedla k vzniku škody, môže o nič menej ako miesto vzniku škody, v závislosti od prípadu predstavovať z hľadiska právomoci významný spojovací prvok. Mimozmluvná zodpovednosť môže vzniknúť len za predpokladu, že je možné preukázať príčinnú súvislosť (sic) medzi škodou a skutočnosťou, ktorá zapríčinila jej vznik“<sup>11</sup>.

35. Inými slovami „miesto vzniku škody“ sa nevzťahuje na všeobecnú škodu, ale na ujmu konkrétnych žalobcov. Žaloba o náhradu škody vyžaduje, aby sa príčinná súvislosť stanovila konkrétne so škodou spôsobenou žalobcovi, a vo vzťahu ku ktorej sa žiada o náhradu škody. Generálny advokát Capotorti je vo svojich návrhoch v tejto veci oveľa explicitnejší a odkazuje na „miesto kde došlo k vzniku škody, ktorej náhrada sa požaduje“<sup>12</sup>.

36. Tento záver potvrdzuje aj úvaha v odôvodnení rozsudku Bier a neskorších rozsudkoch, podľa ktorej „miesto vzniku škody“ má úzky vzťah k *sporu* (na rozdiel od všeobecného vzťahu k protiprávnemu konaniu).<sup>13</sup>

37. Okrem toho osobitná škoda predstavuje len relevantný aspekt „skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody“ a poskytuje základ pre právomoc súdu podľa článku 5 ods. 3 nariadenia č. 44/2001, ak ide o „počiatočnú škodu“, na rozdiel od následných nepriaznivých dôsledkov. Tento prístup je v súlade s pojmom „skutočnosť, ktorá zakladá nárok na náhradu škody“ ako konkrétnej skutočnosti, ktorú možno izolovať od nepriamych účinkov.<sup>14</sup>

38. Toto tvrdenie je podložené rozsudkom Súdneho dvora vo veci Marinari<sup>15</sup>. V tomto prípade boli zmenky zaslané banke v Spojenom kráľovstve zabavené bankou a odovzdané polícii. Pán Marinari bol zatknutý. Následne žaloval banku Spojeného kráľovstva pred talianskymi súdmi na základe toho, že v Taliansku utrpel finančnú škodu v dôsledku konfiškácie.

39. Pri odpovedi na otázky vnútroštátneho súdu týkajúce sa výkladu článku 5 ods. 3 Bruselského dohovoru<sup>16</sup>, ktorý predchádzal článku 5 ods. 3 nariadenia č. 44/2001, Súdny dvor najprv potvrdil, že pojem „miesto, kde došlo ku skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody, nemôže byť interpretované tak extenzívne, aby zahŕňalo akékoľvek miesto, kde sa môžu prejaviť nepriaznivé následky skutočnosti, ktorá už spôsobila škodu a táto sa v skutočnosti objavila inde“<sup>17</sup>.

40. Súd dospel k záveru, že „počiatočnú ujmu“ (zhabanie zmienek a zatknutie) utrpel pán Marinari v Spojenom kráľovstve a každá ďalšia (finančná) škoda, ktorú utrpel v Taliansku, nebola dostatočná na priznanie právomoci talianskym súdom: „miesto, kde došlo ku skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody... nezahŕňa miesto, kde poškodený tvrdí, že utrpel finančnú škodu po vzniku počiatočnej škody, ktorá vznikla a ktorú utrpel v inom členskom štáte“<sup>18</sup>.

11 Rozsudok z 30. novembra 1976 (21/76, EU:C:1976:166, body 15 a 16). Kurzívou zvýraznil generálny advokát.

12 Návrhy, ktoré predniesol generálny advokát Capotorti v rozsudku Bier (21/76, EU:C:1976:147, bod 10).

13 Rozsudok z 30. novembra 1976 (21/76, EU:C:1976:166, body 11, 17 a 18).

14 Uvedené predstavuje ďalší prvok, ktorý odlišuje „škodu“ ako aspekt „skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody“ od „škody“ ako súčasti meritórneho posúdenia. Druhý pojem je širší, pretože zahŕňa nielen počiatočnú škodu, ale aj potenciálne ďalšie nepriaznivé následky. Pozri napríklad článok 12 ods. 1 smernice 2014/104. Podľa tohto ustanovenia musí byť možné uplatniť si nárok na náhradu škody spôsobenú nepriamym spotrebiteľom v dôsledku porušenia práva EÚ a vnútroštátneho práva hospodárskej súťaže. „...[č]lenské štáty zabezpečia, aby... si mohla uplatniť voči porušiteľovi nárok na náhradu škody každá osoba, ktorá škodu utrpela, a to bez ohľadu na to, či ide o priameho alebo nepriameho odberateľa“.

15 Rozsudok z 19. septembra 1995 (C-364/93, EU:C:1995:289).

16 Dohovor z 27. septembra 1968 o právomoci a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach (Ú. v. ES L 304, 1978, s. 36).

17 Rozsudok z 19. septembra 1995, Marinari (C-364/93, EU:C:1995:289, bod 14).

18 Rozsudok z 19. septembra 1995, Marinari (C-364/93, EU:C:1995:289, bod 21 a výrok).



41. Vyššie uvedené závery sú taktiež zrejmé z rozsudku Súdneho dvora vo veci Dumez. V tomto prípade Súdny dvor potvrdil, že miestom, kde vznikla škoda, je „miesto, kde došlo ku skutočnosti, ktorá viedla k vzniku škody a k vzniku mimozmluvnej zodpovednosti, ktorá priamo vyvolala škodlivé následky vo vzťahu k osobe, ktorá je priamym poškodeným“<sup>19</sup>.

42. Dôkladne som sa venoval významu pojmu „škoda“ ako jednému aspektu pojmu „skutočnosť, ktorá zakladá nárok na náhradu škody“, pretože má osobitný význam pri odpovedi na druhú otázku vnútroštátneho súdu.

43. Prejednávaná vec sa týka údajného porušenia práva hospodárskej súťaže. Podobne ako príklad škody na životnom prostredí, ktorý je uvedený vyššie, aj právo hospodárskej súťaže má verejný a súkromný rozmer. Súkromní podnikatelia vznášajú nároky z porušenia práva hospodárskej súťaže, aby získali náhradu škody pre svoje individuálne záujmy. Právo hospodárskej súťaže však existuje predovšetkým preto, aby sa zabránilo porušeniu hospodárskej súťaže a následnému poškodeniu všeobecnej hospodárskej prosperity.

44. Navyše pri ekonomických deliktach, kde je škoda jednotlivých podnikateľov na trhu najmä finančná, existuje podľa môjho názoru ešte väčšie riziko, že dôjde k zámene konceptu „škody“ na účely určenia súdnej právomoci (ako aspektu „skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody“) a meritórneho pojmu „škoda“ (v zmysle nepriaznivých dôsledkov týkajúcich sa určenia zodpovednosti a výpočtu výšky škody). Tieto pojmy je potrebné rozlíšiť, preto považujem vyššie uvedené vysvetlenia za mimoriadne dôležité. Verím, že sa tak aspoň čiastočne vyhneme nejasnostiam, ktoré sú obsiahnuté v druhej otázke vnútroštátneho súdu.

45. Týmto bodom sa budem ďalej venovať v nasledujúcej časti.

## **2. Porušenia hospodárskej súťaže a „miesto vzniku škody“**

46. Koexistencia verejného a súkromného rozmeru práva hospodárskej súťaže EÚ vedie k nejasnostiam, pokiaľ ide o „miesto vzniku škody“ na účely uplatnenia článku 5 ods. 3 nariadenia č. 44/2001 pri nárokoch na náhradu škody z porušenia práva hospodárskej súťaže. Mohlo by byť interpretované jednak ako miesto „všeobecného“ poškodenia trhu (porušenie hospodárskej súťaže) alebo ako miesto „konkrétnych“ škôd spôsobených jednotlivým podnikom.<sup>20</sup> Taktiež vyvstáva otázka, o aký druh „konkrétnych“ škôd sa v tejto súvislosti jedná.

47. V prípadoch, ako je prípad v prejednávanej veci, keď má protisúťažné správanie za následok *vylúčenie* podnikov z trhov tým, že im bráni alebo sťažuje podnikanie,<sup>21</sup> navrhujem, aby sa za „miesto vzniku škody“ považovalo *miesto na trhu, ktorý bol dotknutý porušením*,<sup>22</sup> kde poškodený uvádza stratu predaja.

48. Tento záver je v súlade s vyššie uvedenou všeobecnou analýzou (časť 1) a potvrdzujú ho aj tri nasledujúce úvahy. Po prvé a) je potrebný súlad medzi rozsahom ochrany, ktorú ponúkajú všeobecne pravidlá hospodárskej súťaže a pravidlá uplatniteľného práva; b) je potrebná osobitne úzka väzba s predmetným sporom a c) „počiatočná škoda“ v zmysle konkrétnej škody poškodeného je strata predaja, a nie následná finančná škoda.

19 Rozsudok z 11. januára 1990, Dumez France a Tracoba (C-220/88, EU:C:1990:8, bod 20).

20 Pozri v tom zmysle napríklad IDOT, L.: La dimension internationale des actions en réparation. Choisir sa loi et son juge: Quelles possibilités? In: *Concurrences*, N°3, 2014, bod 30, kde je uprednostnené miesto osobitnej škody; VILÁ COSTA, B.: How to apply Articles 5(1) and 5(3) of the Brussels I Regulation to Private Enforcement of Competition Law: a Coherent Approach. In: BASEDOW, J. J. et al.: *International Antitrust Litigation: Conflict of Laws and Coordination*. Oxford a Portland, Oregon: Hart Publishing, 2012, v ktorom sa navrhuje aj miesto všeobecnej škody (označovanej týmto autorom ako „generická škoda“) aj miesto konkrétnej škody.

21 V rozsahu, v akom ide o predátorské správanie a vylučovacie praktiky prostredníctvom predátorského správania.

22 Je zrejmé, že tento trh môže zahŕňať niekoľko členských štátov.

### **a) Rozsah poskytovanej ochrany a súlad s uplatniteľným právom**

49. Domnievam sa, že v prípade porušenia pravidiel hospodárskej súťaže sa „miesto, kde došlo ku skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody“ v zmysle „miesta vzniku škody“ musí nachádzať na trhoch dotknutých týmito porušeniami. V tom zmysle a v súlade s tým, čo bolo navrhnuté vyššie ako všeobecný bod,<sup>23</sup> je „konkrétna škoda“ tiež z geografického hľadiska logická podmnožina „všeobecnej škody“.

50. Judikatúra Súdneho dvora potvrdzuje, že identifikácia „miesta, kde došlo ku skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody“ na účely uplatnenia článku 5 ods. 3, musí brať do úvahy *rozsah ochrany, ktorú ponúka predmetné hmotnoprávne ustanovenie*. Vo veci Concurrance Súdny dvor rozhodol, že „miesto, kde vznikla škoda, sa môže meniť v závislosti od *povahy údajne porušeného práva*“ a „riziko, že škoda vznikne v určitom členskom štáte, podlieha podmienke, že *právo, ktorého porušenie sa uvádza, je chránené v tomto členskom štáte*“<sup>24</sup>.

51. Základné ustanovenia práva hospodárskej súťaže EÚ, článku 101 a 102 ZFEÚ sa zameriavajú predovšetkým na ochranu hospodárskej súťaže. Už len z tohto dôvodu považujem za nemožné, aby na základe článku 5 ods. 3 nariadenia č. 44/2001 a „miesta vzniku škody“ bola právomoc rozhodovať daná súdom, ktoré sa nachádzajú mimo trhov dotknutých porušením.

52. Okrem toho vyššie uvedené obmedzenie „miesta, kde došlo ku skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody“ v prípadoch týkajúcich sa práva hospodárskej súťaže je v súlade s príslušnými právnymi predpismi EÚ o uplatniteľnom práve.<sup>25</sup> Článok 6 ods. 3 písm. a) nariadenia Rím II stanovuje, že v prípade žaloby o náhradu škody vyplývajúcej z obmedzenia hospodárskej súťaže sa uplatní právny poriadok „krajiny, na ktorej trhu má obmedzenie účinok alebo by mohlo mať účinok“.

53. Nakoniec, určenie miesta, kde škoda (konkrétna ujma) vznikla ako miesta na trhoch dotknutých týmito porušeniami (všeobecná ujma), poskytuje väčšiu predvídateľnosť. Podnik, ktorý koná v rozpore s pravidlami hospodárskej súťaže, musí očakávať, že bude žalovaný na tých miestach, kde má jeho konanie dopad na trh. V zásade by však nemal očakávať, že bude žalovaný mimo týchto trhov.

### **b) Každý dotknutý trh?**

54. To nastoľuje otázku, či navrhovateľ v žalobe o náhradu škody v rámci práva hospodárskej súťaže môže žalovať na *ktoromkoľvek* mieste, kde je trh dotknutý porušením práva.<sup>26</sup> Tento prístup považujem za problematický z viacerých dôvodov.

55. Po prvé takýto výklad „miesta, kde došlo ku skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody“ má v prípadoch práva hospodárskej súťaže potenciál umožniť takmer neobmedzený výber miest na podanie žaloby v prípadoch, keď porušenia majú široký geografický dopad. To sa samo osebe zdá byť ťažko zlučiteľné so skutočnosťou, že článok 5 ods. 3 je osobitným pravidlom a výnimkou, ktorá sa má vykladať reštriktívne.<sup>27</sup>

23 Bod 33 vyššie.

24 Rozsudok z 21. decembra 2016 (C-618/15, EU:C:2016:976, bod 30). Kurzívou zvýraznil generálny advokát.

25 Potreba súladu medzi pravidlami uplatniteľného práva podľa nariadenia č. 864/2007 a právomocou podľa nariadenia č. 44/2001 je výslovné uvedená v odôvodnení 7 prvého uvedeného nariadenia [pozri nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007 z 11. júla 2007 o rozhodnom práve pre mimozmluvné záväzky (Rím II)] (Ú. v. EÚ L 199, 2007 s 40).

26 Prejednávaná vec sa týka výlučne otázky súdnej právomoci a súvisiacej otázky, kde môžu byť podané žaloby o náhradu škody vo vzťahu k údajným porušeniam pravidiel hospodárskej súťaže. Uznávam, že bezprostredne po tom nasleduje otázka, aký nárok na náhradu škody možno uplatniť v každej jurisdikcii? Táto otázka vzniká najmä vzhľadom na nedávno potvrdený *mozaikový prístup* Súdneho dvora v rozsudku zo 17. októbra 2017, Bolagsupplysningen a Ilsjan (C-194/16, EU:C:2017:766, bod 47). Táto otázka však prekračuje rozsah tejto veci a týchto návrhov.

27 Rozsudky z 5. júna 2014, Coty Germany (C-360/12, EU:C:2014:1318, bod 43 až 45), a zo 16. júna 2016, Universal Music International Holding (C-12/15, EU:C:2016:449, bod 25).

56. Po druhé uznanie, že právomoc súdu sa určí podľa „miesta vzniku škody“ je založené na logike, že „medzi *sporom* a súdmi (tohto miesta) existuje veľmi úzka spojitosť“<sup>28</sup>. „Spor“, teda konkrétna žaloba o náhradu škody, sa vo všeobecnosti netýka poškodenia trhov. Týka sa konkrétnej ujmy údajne spôsobenej žalobcovi v danom prípade.

57. Po tretie výklad umožňujúci žalobcovi žalovať na *akomkoľvek dotknutom trhu* je podľa môjho názoru tiež v rozpore s existujúcou judikatúrou Súdneho dvora, ktorá sa zameriava na miesto počiatkovej škody spôsobenej konkrétnym poškodeným ako „miesto vzniku škody“. V tejto súvislosti odkazujem na analýzu vo vyššie uvedenej veci Bier.<sup>29</sup> Ďalšiu oporu pre tieto tvrdenia možno nájsť aj v novšej judikatúre.

58. Prípád *Concurrence*<sup>30</sup> sa týkal dohody o selektívnej distribúcii, ktorá zakazovala predaj na internete. Žalobca, distribútor v selektívnej distribučnej sieti, tvrdil, že zákaz nebol uplatnený jednotne v celej sieti. V dôsledku toho došlo k strate potenciálneho predaja online predajcovi Amazon. Súdny dvor rozhodol, že „za miesto vzniku škody treba považovať *územie členského štátu, na ktorom je tento zákaz predaja chránený* prostredníctvom dotknutej žaloby, teda *územie, na ktorom žalobca údajne utrpel pokles svojho predaja*“<sup>31</sup>.

59. Súdny dvor tak neskúmal, či by „miesto vzniku škody“ mohlo byť rozšírené na akékoľvek miesto, kde by porušenie hospodárskej súťaže alebo trhy mohli byť ovplyvnené diskriminačným uplatnením zmluvných ustanovení dohody o selektívnej distribúcii. Namiesto toho hneď určil, že miesto vzniku škody je miesto, kde došlo k strate predaja.

60. Rovnako v rozsudku CDC, ktorý sa týkal kartelu na trhu s peroxidom vodíka, Súdny dvor rozhodol, že za miesto vzniku škody sa považuje také miesto, kde „(vznikla) škoda spočívajúca v prirážkach zaplatených v dôsledku umelého zvýšenia cien“<sup>32</sup>.

61. Z vyššie uvedených dôvodov sa domnievam, že za „miesto vzniku škody“ v prípadoch, akým je tento, sa musí považovať miesto na trhu dotknutom porušením, kde poškodený údajne utrpel škodu.

### **c) Povaha a miesto konkrétnej škody**

62. Práve vyššie uvedená pracovná definícia vedie k druhej otázke vnútroštátneho súdu. Čo znamená pojem „škoda“? Na účely určenia „miesta vzniku škody“ je to údajná finančná škoda, ktorú údajne utrpel navrhovateľ alebo nejaká iná škoda?

63. Podľa môjho názoru to nie je miesto finančnej škody, ale miesto, kde údajne došlo k strate predaja.

*1) Všeobecné pravidlo: finančná škoda „nasleduje“ po skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody*

64. Ako bolo uvedené vyššie,<sup>33</sup> nie vždy platí, že miesto vzniku finančnej škody sa môže použiť na identifikáciu „miesta, kde došlo ku skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody“ v zmysle článku 5 ods. 3 nariadenia č. 44/2001. V judikatúre Súdneho dvora sa skôr uvádza, že finančná škoda vo všeobecnosti „nasleduje“ po skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody. V tomto ohľade Súdny dvor vo veci *Marinari* potvrdil, že miesto nepriamej finančnej škody vyplývajúcej z počiatkovej

28 Rozsudok z 21. mája 2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, bod 39). Kurzívou zvýraznil generálny advokát.

29 Body 34 a 35 vyššie.

30 Rozsudok z 21. decembra 2016 (C-618/15, EU:C:2016:976).

31 Rozsudok z 21. decembra 2016, *Concurrence* (C-618/15, EU:C:2016:976, bod 35 a výrok). Kurzívou zvýraznil generálny advokát.

32 Rozsudok z 21. mája 2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, bod 52).

33 Body 37 až 41 vyššie.

škody (zhabanie majetku a zatknutie) nebolo „miestom, kde došlo ku skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody“<sup>34</sup>. Ako identifikoval Súdny dvor vo veci Concurrence uvedenej vyššie, „skutočnosť, ktorá viedla k vzniku škody“, bola zjavne strata predaja. Finančná škoda vyplynula z tejto straty predaja. V tomto zmysle je však „iba“ dôsledkom straty predaja a neodkazuje sa na ňu vo výrokovej časti rozsudku.<sup>35</sup>

65. V novšom rozsudku vo veci Universal Music Súdny dvor potvrdil, že miesto *priamej* finančnej škody nemusí byť ani „miestom skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody.“<sup>36</sup>

66. V rozsudku Universal Music Súdny dvor rozhodol, že za „miesto, kde došlo ku skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody“ nemožno *v prípade neexistencie iných kritérií väzby* považovať „miesto v členskom štáte, kde škoda vznikla, ak táto škoda pozostáva výlučne z finančných strát, ktoré sa priamo prejavia na bankovom účte žalobcu a ktoré sú priamym následkom protiprávneho konania, ku ktorému došlo v inom členskom štáte“<sup>37</sup>. „Jedine v situácii, v akej aj *iné konkrétne okolnosti veci svedčia v prospech priznania právomoci súdu na základe miesta, kde sa výlučne majetková škoda prejavila, môže takáto škoda oprávnenne umožňovať žalobcovi, aby podal žalobu na tomto súde*“<sup>38</sup>.

67. Preto je dôležité umiestniť počiatočnú škodu tam, kde je chránený záujem žalobcu. Ak sa dospelo k záveru, že počiatočná škoda je finančná a materializuje sa priamo na bankových účtoch žiadateľa, potom „miestom vzniku škody“ bude len miesto tejto finančnej škody, ak existuje *iné kritérium väzby* k tomu miestu.

## 2) „Miesto vzniku škody“ vo veciach hospodárskej súťaže

68. V prípade protisúťažného správania, ktoré má za následok (čiastočne alebo úplne) vylúčenie podnikov z trhov tým, že im znemožňuje alebo im sťažuje podnikanie, takáto počiatočná škoda v zmysle konkrétnej škody takmer určite *nebude* finančnou škodou. Namiesto toho je veľmi pravdepodobné, že ňou bude strata predaja.

69. Podľa môjho názoru to je celkom jednoznačne potvrdené vyššie uvedenou vecou Concurrence,<sup>39</sup> v ktorej sa Súdny dvor odvolával na skutočnosť, že finančná strata *vznikla* zo straty predaja, ale výslovne založil právomoc na samotnej strate predaja. Hoci právny základ žaloby podanej vo veci Concurrence sa výslovne netýka porušenia práva hospodárskej súťaže EÚ, nevidím žiadny dôvod, prečo by táto logika nemohla byť použitá aj v prejednávanom spore.

70. Vo všeobecnosti je možné predpokladať, že stratu predaja často „nasledujú“ finančné škody.<sup>40</sup> To však neznamená, že tieto skutočnosti sa stanú na tom istom mieste. Tieto miesta sa budú často prekrývať, avšak nie je to nevyhnutné.

71. Poškodený v oblasti práva hospodárskej súťaže bude znášať najviac finančných následkov (alebo dokonca všetky), ktoré vyplývajú z porušenia práva hospodárskej súťaže, v sídle svojho podnikania (vznik finančnej škody). Tieto straty sa však môžu týkať stratených predajov na rôznych miestach.

34 Rozsudok z 19. septembra 1995 (C-364/93, EU:C:1995:289, bod 21).

35 Rozsudok z 21. decembra 2016 (C-618/15, EU:C:2016:976, body 33 a 35 a výrok).

36 Rozsudok zo 16. júna 2016, Universal Music International Holding (C-12/15, EU:C:2016:449). Generálny advokát Szpunar však v tejto veci nepovažoval finančnú škodu za priamu [Návrhy vo veci Universal Music International Holding (C-12/15, EU:C:2016:161, body 30 až 33)].

37 Rozsudok zo 16. júna 2016, Universal Music International Holding (C-12/15, EU:C:2016:449, bod 40).

38 Rozsudok zo 16. júna 2016, Universal Music International Holding (C-12/15, EU:C:2016:449, bod 39). Kurzívou zvýraznil generálny advokát.

39 Rozsudok z 21. decembra 2016 (C-618/15, EU:C:2016:976).

40 Strata príjmu by v podstate nastala. To, či to bude viesť aj k strate zisku, bude samozrejme závisieť od nákladov.

72. Okrem vyššie uvedeného pripomínam, že pravidlo osobitnej právomoci uvedené v článku 5 ods. 3 sa má zakladať, ako sa uvádza v odôvodneniach 11 a 12, na existencii úzkej väzby medzi sporom a súdmi miesta, kde vznikla alebo mohla vzniknúť škoda, čo odôvodňuje priznanie právomoci týmto súdom z dôvodu riadneho výkonu spravodlivosti. Tieto súdy sú zvyčajne najvhodnejšie na rozhodovanie o danej veci, a to aj vzhľadom na jednoduchosť pri získavaní dôkazov. Ak žalobca namieta stratu predaja (na trhu, resp. trhoch, kde došlo k porušeniu hospodárskej súťaže) a následnú stratu príjmu (najmä v centre svojich finančných záujmov, ktoré môže byť mimo dotknutého trhu), podľa môjho názoru súdy skoršie uvedené miesta by sa vo všeobecnosti zdali byť lepšie, alebo prinajmenšom rovnako vhodné ako tie posledné menované, na rozhodovanie v tomto prípade.<sup>41</sup>

73. Vzhľadom na to je potrebné poznamenať, že toto odôvodnenie nie je v súlade s jedným aspektom rozsudku vo vyššie uvedenej veci CDC.<sup>42</sup> Tento prípad sa týkal kartelu na trhu s peroxidom vodíka. Súdny dvor tu rozhodol, že škoda zahŕňa „prirážky zaplatené v dôsledku umelého zvýšenia cien“. V dôsledku toho Súdny dvor označil za „miesto vzniku škody“ také miesto, kde poškodený utrpel najväčšie finančné následky, konkrétne miesto jeho sídla.<sup>43</sup>

74. Hoci Komisia nespochybňovala správnosť rozhodnutia vo veci CDC, v písomných pripomienkach v tejto veci vyjadrila vážne pochybnosti s ohľadom na skutočnosť, že tento rozsudok by v praxi mohol viesť k rozšírenému uplatňovaniu pravidla *forum actoris*. To by mohlo celkom zvrátiť všeobecné pravidlo uvedené v článku 2 ods. 1 nariadenia č. 44/2001, podľa ktorého je príslušná právomoc súdu v mieste bydliska žalovaného.

75. Mám tiež veľké výhrady k tomuto konkrétnemu aspektu rozsudku vo veci CDC. Táto časť návrhov sa snaží vysvetliť, prečo by sa k hľadaniu zásadnej odpovede na otázku právomoci v oblasti súkromnoprávných žalôb na náhradu škody v rámci práva hospodárskej súťaže malo pristupovať trochu inak. Vzhľadom na potenciálne ďalekosiahle dôsledky rozsudku CDC je možné, že Súdny dvor bude v budúcnosti v určitom štádiu vyzvaný, aby sa zaoberal touto otázkou z iného pohľadu.<sup>44</sup>

76. Napriek tomu je prejednávaná vec do určitej miery odlišná. Vec CDC sa týkala cenového kartelu, teda dohody zameranej na zabezpečenie prevodu majetku od zákazníkov členom kartelu prostredníctvom účtovania vyšších cien. Teda jedným zo spôsobov, ako možno uvažovať o karteli, je, že bol navrhnutý predovšetkým na to, aby spôsobil priame finančné škody. Preto konkrétny spôsob, akým sa prejavila škoda vo veci CDC, poskytuje možný základ pre odlišenie od prejednáwanej veci. Prejednávaná vec sa netýka cenového kartelu. Obmedzenie hospodárskej súťaže má v tomto prípade skôr vylučovaciu (strata predaja a znižovanie vplyvu na dotknutom trhu) ako vykorisťovaciu povahu (účtovanie nadhodnotených kartelových cien zákazníkom).

### 3. Uplatnenie v prejednáwanej veci

77. V prejednáwanej veci flyLAL tvrdí, že Air Baltic a letisko Riga sa spojili s cieľom obmedziť hospodársku súťaž na trhoch pre lety do a z Vilnius, a to prostredníctvom predátorských cien, čo spôsobilo významnú stratu predaja spoločnosti flyLAL. Z tejto straty predaja vyplynula strata príjmu a ziskov, a v konečnom dôsledku viedla k úpadku spoločnosti flyLAL.

41 Toto vyhlásenie je potrebné relativizovať. Ak žiadosť o náhradu škody vyplývajúca z porušenia práva hospodárskej súťaže „nenasleduje“, to znamená v prípade, že neexistuje žiadne predchádzajúce rozhodnutie, ktoré by zistilo porušenie, prekážky pri dokazovaní, pokiaľ ide o preukázanie porušenia, môžu byť mimoriadne významné v porovnaní s preukázaním a kvantifikáciou škody.

42 Rozsudok z 21. mája 2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335).

43 Rozsudok z 21. mája 2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, body 52 a 56).

44 Pokiaľ k tomu ešte nedošlo. Rozsudok CDC sa taktiež javí ako ťažko zlučiteľný s (neskorším) rozsudkom vo veci Universal Music. Zdá sa, že vo veci CDC škoda pravdepodobne „pozostávala výlučne z finančných strát, ktoré sa priamo prejavila na bankovom účte žalobcu a ktoré sú priamym následkom protiprávneho konania, ku ktorému došlo v inom členskom štáte“. Súdny dvor však neidentifikoval ďalší konkrétny faktor väzby, ktorý je potrebný, ako je uvedené v rozsudku Universal Music – pozri rozsudok zo 16. júna 2016, Universal Music International Holding (C-12/15, EU:C:2016:449, bod 40). Podľa môjho názoru by ako faktor väzby mohlo byť v takýchto prípadoch miesto kúpy tovaru (alebo služieb) pochádzajúcich z kartelovej dohody.

78. V zmysle odôvodnení uvedených v predchádzajúcej časti môže byť „miesto, kde došlo ku skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody“ vo význame „miesta vzniku škody“ *všeobecne* označené ako trh (trhy) ovplyvnené údajnými porušeniami hospodárskej súťaže.

79. Na účely určenia súdnej právomoci *konkrétne* vo vzťahu k spoločnosti flyLAL je „miesto vzniku škody“ miesto na trhu (trhoch), ovplyvnených týmito údajnými porušeniami, kde flyLAL utrpela počiatočnú škodu (konkrétnu ujmu) vo forme straty predaja. Nie je to miesto finančnej škody vzniknutej spoločnosti flyLAL, ktorá vyplynula z tejto straty predaja.

80. Na základe skutočností predložených Súdnemu dvoru, samozrejme podľa posúdenia skutkového stavu vnútroštátnym súdom, sa zdá, že miesto, kde došlo k strate predaja je pravdepodobne Vilnius, ktorý je spoločným miestom odletov/destinácií rôznych trás, kde flyLAL podnikala, a ktorý, ako rozumiem, bol terčom porovnávacej reklamnej kampane a údajných predátorských cien spoločnosti Air Baltic.

81. V prejednávanej veci by teda Litva mohla byť „miestom vzniku škody“ na účely uplatnenia článku 5 ods. 3 nariadenia. To neznamená, že existovalo *jediné* také miesto, ale z hľadiska straty predaja sa zdá byť hlavným miestom.

82. To vedie k poslednému bodu, pokiaľ ide o druhú otázku vnútroštátneho súdu. Táto otázka sa vzťahuje na škody spôsobené „z dôvodu konkrétnych protiprávných konaní *žalovaných* (v množnom čísle, teda spoločnosti Air Baltic a letiska Riga)“. Vyššie uvedené odôvodnenie odpovedá na časť otázky vnútroštátneho súdu, *čo a kde*: čo je skutočnosť, ktorá zakladá nárok na náhradu škody (v zmysle počiatočnej škody, ktorú žalobca utrpel), a kde došlo ku skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody? Napriek tomu však neodpovedá na otázku *kto*, ktorá je tu nepriamo vyjadrená: kto by mal byť žalovaný?

83. Tomuto bodu sa budem venovať v nasledujúcej časti, ktorá odpovie na prvú otázku vnútroštátneho súdu, a síce ktorá skutočnosť spôsobila škodu, a kde k tomu došlo?

#### **4. Záver o druhej otázke**

84. S prihliadnutím na vyššie uvedené navrhujem na druhú otázku vnútroštátneho súdu odpovedať takto:

V takom prípade, o aký ide v prejednávanej veci, „ujma“, ktorú utrpel žalobca na účely určenia súdnej právomoci podľa článku 5 ods. 3 nariadenia č. 44/2001, je strata predaja žalobcu spôsobená napadnutým porušením hospodárskej súťaže. „Miesto vzniku škody“ je na účely určenia súdnej právomoci v zmysle tohto ustanovenia miesto na trhu, kde došlo k porušeniu hospodárskej súťaže, kde poškodený uvádza stratu predaja.

#### **C. Otázka č. 1: Miesto skutočnosti, ktorá viedla k vzniku škody (a totožnosť žalovaných)**

85. V prvej otázke sa vnútroštátny súd pýta, ako určiť miesto, kde došlo ku skutočnosti, ktorá viedla k vzniku škody.

86. Vnútroštátny súd uvádza dve možnosti: miesto, kde bola uzavretá dohoda medzi spoločnosťou Air Baltic a letiskom Riga, a miesto, kde sa táto dohoda plnila (kde Air Baltic údajne uplatňovala predátorské ceny).<sup>45</sup>

<sup>45</sup> Vnútroštátny súd neuvádza iné možnosti plnenia dohody, ako napríklad poskytovanie zliav spoločnosti Air Baltic.

87. Na základe skutkového stavu, ako ho uviedol vnútroštátny súd, sa domnievam, že odpoveďou je, že *obidve* tieto miesta môžu byť považované za miesto, kde došlo ku skutočnosti, ktorá spôsobila ujmu. Jedným z kľúčových prvkov, ktoré vedú k tomuto záveru, je skutočnosť, že konanie spoločnosti Air Baltic pri vykonávaní dohody *samo osebe* predstavuje porušenie článku 102 ZFEÚ.<sup>46</sup>

88. Pri riešení prvej otázky vnútroštátneho súdu budem najskôr skúmať rozdiely medzi príčinnou súvislosťou z hľadiska súdnej právomoci a z hľadiska meritórneho posúdenia (1). Následne sa budem zaoberať identifikáciou skutočnosti, ktorá viedla k vzniku škody, s prihliadnutím na komplexné faktické súvislosti (2). Ďalej budem skúmať, ako určiť skutočnosť, ktorá viedla k vzniku škody konkrétne v prípadoch týkajúcich sa práva hospodárskej súťaže (3) a nakoniec tieto zásady uplatním na prejednávajúcu vec (4).

### **1. Rozdiely medzi príčinnou súvislosťou na účely určenia súdnej právomoci a na účely merita veci**

89. Príčinná súvislosť na účely určenia skutočnosti, ktorá viedla k vzniku škody, sa odlišuje od príčinnej súvislosti na účely meritórneho posúdenia. Uvádzam k tomu nasledujúce pripomienky.

90. Po prvé „skutočnosť, ktorá viedla k vzniku škody“ je jedným z aspektov „skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody“, čo je pojem práva EÚ, ktorý sa používa na určenie súdnej právomoci identifikovaním miest s blízkym vzťahom k sporu. Preto sa odlišuje od pojmu príčinná súvislosť ako súčasť *meritórneho posúdenia*, ktoré sa používa predovšetkým na určenie zodpovednosti. Pojem príčinná súvislosť na účely meritórneho posúdenia v nárokoch na náhradu škody vyplývajúcej z práva hospodárskej súťaže je vo veľkej miere ponechaný na vymedzenie členským štátom, pri rešpektovaní zásad ekvivalencie a efektivity, ako ich vykladá Súdny dvor.<sup>47</sup>

91. Po druhé Súdny dvor už výslovne odmietol použitie pojmov príčinnej súvislosti vo vnútroštátnom hmotnom práve na účely určenia právomoci podľa článku 5 ods. 3 V rozsudku Melzer Súdny dvor konštatoval, že „riešenie spočívajúce v tom, že by určenie väzby záviselo od hodnotiacich kritérií hmotného vnútroštátneho práva, by bolo v rozpore so zásadou právnej istoty, keďže konanie osoby, ku ktorému došlo v inom členskom štáte, než je členský štát súdu rozhodujúceho o žalobe, by sa na účely stanovenia právomoci podľa článku 5 bodu 3 nariadenia č. 44/2001 v závislosti od uplatniteľného vnútroštátneho práva mohlo považovať alebo nepovažovať za skutočnosť, ktorá viedla k vzniku škody. Takéto riešenie by žalovanému vlastne neumožňovalo primerane predvídať, na ktorom súde môže byť žalovaný“<sup>48</sup>.

92. Po tretie pojmy príčinnej súvislosti z hľadiska súdnej právomoci a z hľadiska merita veci sú *a fortiori* odlišné, pretože ich uplatnenie zahŕňa iný typ a úroveň dokazovania. Určenie súdnej právomoci by malo byť čo najrýchlejšie a najjednoduchšie.<sup>49</sup> Určenie súdnej právomoci je teda zákonite *prima facie*. Súd, na ktorý bola podaná žaloba, vychádza z tvrdení účastníkov konania a identifikuje „výlučne väzby so štátom sídla súdu, ktoré odôvodňujú jeho právomoc podľa [článku 5 ods. 3]“<sup>50</sup>. Naproti tomu meritórne posúdenie príčinnej súvislosti je podrobnejšie a vyžaduje posudzovanie všetkých relevantných faktorov (napríklad vrátane žaloby samotných žalobcov, ktorí mohli tiež prispieť ku škode).

46 Ako už bolo uvedené v bodoch 19 až 21 vyššie, vychádzam z tohto záveru, pretože toto stanovisko sa zaoberá len súdnou právomocou, a nie meritom veci.

47 Pozri poznámku pod čiarou 9 vyššie. To bol prípad v danom čase, ktorý bol neskôr potvrdený smernicou 2014/104. Táto smernica výslovne uvádza, že „všetky vnútroštátne pravidlá upravujúce výkon práva na náhradu škody utrpenej v dôsledku porušenia článku 101 alebo 102 ZFEÚ vrátane tých, ktoré sa týkajú aspektov, ktoré táto smernica neupravuje, ako napríklad problematika príčinnej súvislosti“ (odôvodnenie 11, kurzívou zvýraznil generálny advokát, pozri tiež článok 4).

48 Rozsudok zo 16. mája 2013 (C-228/11, EU:C:2013:305, bod 35).

49 Pozri moje návrhy vo veci Bolagsupplysningen a Ilsjan (C-194/16, EU:C:2017:554, bod 68).

50 Rozsudok zo 16. júna 2016, Universal Music International Holding (C-12/15, EU:C:2016:449, bod 44).

## 2. Príčinná súvislosť na účely určenia súdnej právomoci v prípadoch, ktoré sa týkajú zložitejších skutkových okolností

93. Napriek týmto zásadným rozdielom medzi posúdením súdnej právomoci a meritórnym posúdením a pojmami použitými na ich vykonanie sa obidve posúdenia vykonávajú vo vzťahu k rovnakému skutkovému stavu. V dôsledku toho existujú niektoré spoločné prvky.

94. Posudzovanie súdnej právomoci bude v praxi vyžadovať preskúmanie základných faktov a právnych charakteristík veci na abstraktnej úrovni. Preskúmanie sa vykonáva s cieľom určiť, či vec spadá pod pojem „nároky z iného ako zmluvného vzťahu“<sup>51</sup>. V rámci tejto kategórie je potrebné identifikovať druh údajného protiprávneho konania, pretože od toho závisí, okrem iného identifikácia miesta, kde vznikla škoda. Pre určitý druh deliktu, ktorý zahŕňa sled rôznych skutočností, sa bude konkrétna skutočnosť v rámci tohto sledu považovať za veľmi dôležitú.<sup>52</sup>

95. Napríklad podstatou deliktu urážky na cti je zverejnenie nepravdivého vyhlásenia, ktoré poškodzuje reputáciu nejakej osoby. Spáchanie tohto deliktu bude pravdepodobne zahŕňať sled rôznych skutočností. Patria sem napríklad písomné záznamy o vyhlásení, ich zaslanie vydavateľovi, tlač, vydanie, distribúcia a nakoniec ich čítanie verejnosťou. V zásade sú to všetko *nevyhnutné* skutočnosti na určenie skutkovej príčinnej súvislosti. Z hľadiska právomoci podľa článku 5 ods. 3 nariadenia č. 44/2001 sa však za „miesto, kde došlo ku skutočnosti vedúcej k vzniku škody“ považuje miesto, kde má vydavateľ sídlo.<sup>53</sup>

96. Výber konkrétnej skutočnosti relevantnej na účely určenia súdnej právomoci chráni pred rozširovaním jurisdikcií. To je v súlade s ustanoveniami o osobitnej právomoci podľa článku 5 ods. 3 a potrebou reštriktívneho výkladu. Napomáha to tiež predvídateľnosti. Okrem toho osobitná právomoc podľa článku 5 ods. 3 je založená na existencii mimoriadne úzkeho faktora väzby medzi sporom a súdom miesta, kde došlo ku skutočnosti vedúcej k vzniku škody. V slede nevyhnutných skutočností, ktoré vedú k spáchaniu urážky na cti, je veľmi pravdepodobné, že niektoré alebo možno väčšina týchto skutočností sa vyskytne na mieste, kde by sudy neboli najvhodnejšie na rozhodovanie veci.

97. Vezmime si napríklad vyhlásenie o urážke na cti týkajúce sa francúzskeho obyvateľa, ktoré bolo pôvodne napísané v Nemecku, poslané v Spojenom kráľovstve vydavateľovi v Luxembursku a následne zaslané cez hranice na tlač na Slovensku pred jeho distribúciou a čítaním po celej Európe. Aj (alebo najmä) v takých extrémnych „učebnicových príkladoch“ je potrebné určiť súdnu právomoc. V ideálnom prípade, ak neexistuje veľmi konkrétny a závažný dôvod, by sa na tento účel mala vybrať *jedna* skutočnosť. To zodpovedá charakteru osobitnej právomoci a odráža to aj používanie jednotného čísla v judikatúre („skutočnosť, ktorá viedla k vzniku škody“).

98. Nakoniec pri určení (miesta), kde došlo ku skutočnosti, ktorá viedla k vzniku škody, je dôležité mať na zreteli jeden z hlavných dôvodov, prečo Súdny dvor od začiatku rozlišoval medzi miestom vzniku škody a miestom, kde došlo ku skutočnosti, ktorá viedla k vzniku škody, a považovať ich za základ pre určenie súdnej právomoci.

99. Už v citovanom rozsudku Bier Súdny dvor konštatoval, že „rozhodnúť len v prospech miesta kde došlo ku skutočnosti, ktorá viedla k vzniku škody, by v *značnom počte prípadov*, spôsobilo nejasnosti medzi právomocami stanovenými v článku 2 a článku 5 ods. 3 [Bruselského] dohovoru, teda druhé uvedené ustanovenie by v tomto rozsahu stratilo účinnosť“<sup>54</sup>. Inými slovami, je *normálne*, že miesto,

51 Návrhy, ktoré predniesol generálny advokát Jacobs vo veci DFDS Torline (C-18/02, EU:C:2003:482, bod 52).

52 Pozri príklady uvedené v MANKOWSKI, P., MAGNUS, U. (eds.): *European Commentaries on Private International Law: Brussels Ibis Regulation* (Európske komentáre o medzinárodnom práve súkromnom: Bruselský Ibis Regulation). Kolín: Sellier European Law Publishers, 2016, 2. vyd., zväzok 1, s. 293 a nasl.

53 Rozsudok zo 7. marca 1995, Shevill a i. (C-68/93, EU:C:1995:61, bod 24).

54 Rozsudok z 30. novembra 1976 (21/76, EU:C:1976:166, bod 20).



kde došlo ku skutočnosti, ktorá viedla k vzniku škody, sa často zhoduje s bydliskom žalovaného. Judikatúra to už vyvážila určením miesta, kde škoda vznikla, ako alternatívneho miesta na určenie súdnej právomoci. V zásade teda nejde o nevýhodu, ktorá by si vyžadovala ďalšiu kompenzáciu prostredníctvom širokého výkladu pojmu „miesto, kde došlo ku skutočnosti, ktorá viedla k vzniku škody“.

### **3. Miesto, kde došlo ku skutočnosti, ktorá viedla k vzniku škody, v žalobách o náhradu škody v práve hospodárskej súťaže**

100. Miesto, kde došlo ku skutočnosti, ktorá viedla k vzniku škody v žalobách o náhradu škody v práve hospodárskej súťaže, sa pravdepodobne bude líšiť v závislosti od toho, či údajné porušenie predstavuje dohodu obmedzujúcu hospodársku súťaž (porušenie článku 101 ZFEÚ), alebo ide o jednostranné protisúťažné správanie (zneužívanie dominantného postavenia podľa článku 102 ZFEÚ).

#### **a) Článok 101 ZFEÚ**

101. Vo všeobecnosti, v prípade porušenia článku 101 ZFEÚ „miesto kde došlo ku skutočnosti, ktorá viedla k vzniku škody“ môže byť: i) miesto uzavretia dohody, alebo ii) miesto jej vykonania alebo iii) obidve tieto miesta.<sup>55</sup>

102. Vo veci CDC Súdny dvor zvolil možnosť i).<sup>56</sup> Domnievam sa, že je to v zásade správny prístup z viacerých dôvodov.

103. Po prvé je potrebné zabrániť rozširovaniu „osobitných“ jurisdikcií. To je samo osebe vážnym dôvodom proti možnosti iii).

104. Po druhé, po dôkladnom prečítaní dostupnej judikatúry sa mi zdá, že „skutočnosť, ktorá viedla k vzniku škody“ sa často označuje ako prvý akt, ktorým osoba, ktorá sa dopúšťa protiprávneho konania, „prináša delikt na svet“ napríklad oznámením informácií verejnosti (uverejnenie)<sup>57</sup> alebo spustením sledu udalostí, ktoré by mohli alebo môžu viesť ku škode, ktorej sa zákon snaží zabrániť (aktivácia technického postupu pri zobrazovaní internetovej inzercie<sup>58</sup>, oznámenie štrajku<sup>59</sup>). Z tohto dôvodu považujem uzavretie dohody za prvú relevantnú súvislosť v príčinnom reťazci.

105. Po tretie prístup i) môže byť samozrejme kritizovaný. Mohlo by sa napríklad argumentovať, že účastníci dohody obmedzujúcej hospodársku súťaž by si mohli úmyselne vybrať miesto na uzavretie dohody, čím by zmarili význam podkapitoly osobitnej súdnej právomoci – „skutočnosť, ktorá viedla k vzniku škody“. Tiež je možné uviesť ťažkosti s preukázaním miesta uzavretia dohody. Treba však zdôrazniť, že navrhovateľ môže vždy žalovať v členskom štáte, v ktorom má bydlisko odporca. Osobitná právomoc podľa článku 5 ods. 3 nariadenia č. 44/2001 neposkytuje absolútne právo na alternatívnu súdnu právomoc v rámci EÚ. V tejto súvislosti opäť odkazujem na dôvody, pre ktoré „miesto vzniku škody“ bolo koncepčne rozdelené na miesto, kde vznikla škoda, a miesto, kde došlo ku skutočnosti, ktorá viedla k jej vzniku“<sup>60</sup>. Nebolo cieľom zabezpečiť, aby sa druhé spomenuté miesto *vždy* líšilo od miesta bydliska a poskytovalo ďalšie alternatívne miesto na podanie žaloby. Bolo však cieľom zabezpečiť, aby tam, kde sa tieto dve neprekrývali, mohlo miesto, kde vznikla škoda, potenciálne slúžiť ako alternatíva.

55 Pozri napríklad DANOV, M.: *Jurisdiction and Judgments in Relation to EU Competition Law Claims*. Oxford: Hart Publishing, 2011, s. 92.

56 Rozsudok z 21. mája 2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, bod 50).

57 Rozsudok zo 7. marca 1995, Shevill a i. (C-68/93, EU:C:1995:61, bod 24).

58 Rozsudok z 19. apríla 2012, Wintersteiger (C-523/10, EU:C:2012:220, bod 34).

59 Rozsudok z 5. februára 2004, DFDS Torline (C-18/02, EU:C:2004:74, bod 41).

60 Body 98 a 99 vyššie.

106. Po štvrté v rozsahu, v akom žalobca skutočne utrpel ujmu spôsobenú dohodou obmedzujúcou hospodársku súťaž, sa mi zdá, že miesto, kde vznikla škoda, ako je definované v časti 2 vyššie, bude veľmi pravdepodobne tvoriť podskupinu miesta vykonania.

107. Z vyššie uvedených dôvodov sa domnievam, že v prípade porušenia článku 101 ZFEÚ by miesto, kde došlo ku skutočnosti, ktorá viedla k vzniku škody, malo byť vykladané ako miesto, kde bola dohoda uzavretá.<sup>61</sup>

#### **b) Článok 102 ZFEÚ**

108. V zmysle ustanovení článku 102 ZFEÚ nedôjde k dohode, a preto ani neexistuje miesto uzavretia dohody. Je tu potrebné iné riešenie, ktoré však sleduje rovnakú logiku: ako (a tiež kedy a kde) sa tento delikt zrodil a kedy sa dostal po prvýkrát na verejnosť?

109. Podľa môjho názoru skutočnosť, ktorá viedla k vzniku škody v prípadoch zneužívania dominantného postavenia, je jeho vykonanie. Inými slovami, konanie dominantného podniku, ktorým bolo uvedené zneužívanie dominantného postavenia na trh, na rozdiel od akéhokoľvek vnútorného rozvoja zneužívajúcej obchodnej politiky zo strany tohto podniku.

110. Zneužívanie dominantného postavenia je objektívnym konceptom definujúcim typ správania na trhu.<sup>62</sup> Vo svojej podstate si vyžaduje implementáciu. Nestačí jednoducho iba „mať v úmysle“ zneužívať dominantné postavenie. Príprava obchodnej stratégie alebo politiky, ktorá by mohla viesť k zneužívaniu, *ak* by k nej došlo, stále nie je zneužívaním dominantného postavenia.

111. Z tohto dôvodu sa domnievam, že skutky, ktoré predchádzali vykonaniu, vrátane vývoja príslušnej obchodnej stratégie, napríklad prostredníctvom prijatia cenových plánov, nemôžu predstavovať „skutočnosti, ktoré viedli k vzniku škody“. Môžu to byť prvky, ktoré nevyhnutne spolu súvisia z faktického hľadiska, ale z hľadiska článku 5 ods. 3 nariadenia č. 44/2001 ide len o prípravné akty.

112. To samozrejme spochybňuje otázku, aké vykonávacie akty predstavujú skutočnosti, ktoré viedli k vzniku škody?

113. Neexistuje vyčerpávajúci zoznam typov správania, ktoré by mohli predstavovať zneužívanie dominantného postavenia, a tie, ktoré boli identifikované, sú veľmi rôznorodé. Konkrétne posúdenie toho, čo predstavuje vykonanie v konkrétnom prípade, sa teda môže líšiť v závislosti od druhu zneužívania a konkrétnych okolností každého prípadu. Napríklad uplatňovanie predátorských cien zahŕňa ponuku a predaj produktov alebo služieb za určitú cenu (nižšiu ako náklady), viazaný obchod v zásade zahŕňa odmietnutie ponúknuť daný výrobok samostatne, odmietnutie licencie sa môže prejaviť ako ponuka licencie za podmienok, ktoré sú považované za neprijateľné.

114. V prejednávanej veci je Súdny dvor požiadaný, aby určil „miesto, kde došlo ku skutočnosti, ktorá viedla k vzniku škody“ v prípadoch uplatňovania predátorských cien. Podľa môjho názoru, keďže uplatnenie predátorských cien zahŕňa ponuku a predaj výrobkov alebo služieb za ceny nižšie ako náklady, miesto, kde došlo ku skutočnosti, ktorá viedla k vzniku škody, je *miesto, kde sa ponúkajú a uplatňujú predátorské ceny*.

61 Uvádzam tu hlavné dôvody. Ostatné dôvody možno tiež uviesť, napríklad skutočnosť, že „obmedzenia na základe cieľa“ v zásade porušujú článok 101 ods. 1 ZFEÚ aj bez dôkazu o vykonávaní alebo následkoch protiprávneho konania (hoci žalobca by určite neuspel s návrhom na náhradu škody, pokiaľ by nemohol preukázať následky uvedeného konania).

62 Rozsudok z 13. februára 1979, Hoffmann-La Roche/Komisia (85/76, EU:C:1979: 36, bod 91).

#### **4. Uplatnenie v prejednávanej veci**

115. Ako bolo uvedené vyššie,<sup>63</sup> skutkové okolnosti a meritórne posúdenie sú v tomto prípade zložité. Navyše vzťah medzi tromi údajnými porušeniami nie je úplne jasný. Skutkový stav a meritórne právne posúdenie, ako boli predložené vnútroštátnym súdom, vedú k nasledujúcim základným alternatívam, ktoré sa týkajú „miesta, kde došlo ku skutočnosti, ktorá viedla k vzniku škody“ a ktoré sú načrtnuté samostatne pre správanie, ktoré môže spadať do pôsobnosti článku 101 ZFEÚ na jednej strane a článku 102 ZFEÚ na strane druhej.

##### **a) Miesto, kde došlo ku skutočnosti, ktorá viedla k vzniku škody**

116. Na základe vyššie uvedených zásad, pokiaľ ide o údajnú dohodu obmedzujúcu hospodársku súťaž medzi spoločnosťou Air Baltic a letiskom Riga, uzavretú v rozpore s článkom 101 ZFEÚ, miestom, kde došlo ku skutočnosti, ktorá viedla k vzniku škody (teda straty predaja spoločnosti flyLAL), je miesto uzavretia dohody. Za predpokladu, že sú splnené všetky ostatné podmienky, súdy tohto miesta majú na základe článku 5 ods. 3 nariadenia č. 44/2001 právomoc rozhodovať o žalobe proti obom týmto subjektom o náhradu škody spôsobenej touto dohodou, obmedzujúcou hospodársku súťaž.

117. Pokiaľ ide o údajné predátorské ceny spoločnosti Air Baltic, ktoré sú v rozpore s článkom 102 ZFEÚ, miestom, kde došlo ku skutočnosti, ktorá viedla k vzniku škody, je miesto, kde boli ponúkané a uplatňované predátorské ceny. Za predpokladu, že sú splnené všetky ostatné podmienky, súdy tohto miesta majú na základe článku 5 ods. 3 nariadenia právomoc rozhodovať o žalobe proti spoločnosti Air Baltic za škody spôsobené týmito predátorskými cenami.

##### **b) Totožnosť žalovaných**

118. Je dôležité zdôrazniť, že v každom z dvoch alternatívnych scenárov porušenia článku 101 alebo 102 ZFEÚ, skutočnosť, ktorá viedla k vzniku škody, zahŕňa rôzne subjekty. V súvislosti s článkom 101 ZFEÚ sa poukazuje na to, že Air Baltic a letisko Riga uzavreli dohodu obmedzujúcu hospodársku súťaž. Naopak, predátorské ceny ponúkala a uplatňovala iba Air Baltic.

119. V súvislosti s údajným zneužitím dominantného postavenia vo forme predátorských cien je miestom, kde došlo ku skutočnosti, ktorá viedla k vzniku škody, miesto, kde boli ponúkané a uplatňované predátorské ceny spoločnosťou *Air Baltic*. Keďže tieto praktiky zneužívania dominantného postavenia neboli vykonané letiskom Riga, nemôže byť letisko Riga *na tomto základe* žalované podľa článku 5 ods. 3.

120. Naopak, údajná dohoda obmedzujúca hospodársku súťaž bola uzavretá medzi spoločnosťou Air Baltic a letiskom Riga. V zásade teda obe tieto spoločnosti môžu byť žalované na základe článku 5 ods. 3 nariadenia č. 44/2001 na súde miesta, kde bola dohoda uzavretá.

121. Je pravda, že vyššie uvedené riešenie sa môže zdať zložité. Je to spôsobené komplexnosťou prejednávanej veci a tým, že sa tu miešajú viaceré skutočnosti. V takomto kontexte môžu „jednoduchšie“ riešenia navrhnuté na objasnenie takého ojedinelého sporu spôsobiť problémy s uplatnením v ďalších sporoch.

<sup>63</sup> Body 19 až 21 vyššie.

122. Napríklad by bolo možné tvrdiť, že aj vo vzťahu k letisku Riga by mala byť priznaná súdna právomoc na základe článku 5 ods. 3 v mieste, kde boli ponúkané alebo uplatňované predátorské ceny. To by však znamenalo akceptovať, že v prípade dohôd obmedzujúcich hospodársku súťaž vzniká právomoc v mieste uzavretia dohody *a na mieste jej vykonania bez ohľadu na to, kto ju vykonáva*. Takýto prístup je neprijateľný z dôvodov uvedených vyššie v bode 101 a ďalších.

123. Alternatívne by bolo možné tvrdiť, že len miesto uzavretia dohody by malo byť považované za „miesto, kde došlo ku skutočnosti, ktorá viedla k vzniku škody“, s vylúčením miesta, kde boli ponúkané a uplatňované predátorské ceny. To by tiež podľa môjho názoru nebol správny prístup. Aj keď za istých okolností môže byť uplatňovanie predátorských cien v tomto prípade interpretované ako akt vykonávania dohody obmedzujúcej hospodársku súťaž, jeho zvláštnosťou je, že *samo osebe* predstavuje samostatné porušenie práva hospodárskej súťaže. To je naozaj veľmi špecifický a rozlišujúci aspekt prejednávanej veci. Z tohto dôvodu by bolo podľa môjho názoru nesprávne dospieť k záveru, že miesto ponúkania a uplatňovania predátorských cien nemožno považovať za „miesto, kde došlo ku skutočnosti, ktorá viedla k vzniku škody“. Bolo by to možné, ale opakujem, pre iný druh porušenia pravidiel hospodárskej súťaže EÚ (jednostranné zneužívanie dominantného postavenia), ktoré má dôsledky na totožnosť žalovaného (žalovaných).

### 5. Záver o prvej otázke

124. Na základe vyššie uvedených tvrdení navrhujem Súdnemu dvoru, aby na prvú prejudiciálnu otázku odpovedal nasledovne:

Za takých okolností, ako tie v prejednávanej veci, pojem „miesto, kde došlo ku skutočnosti, ktorá viedla k vzniku škody“ podľa článku 5 ods. 3 nariadenia č. 44/2001, v súvislosti s údajnou dohodou obmedzujúcou hospodársku súťaž sa má chápať ako miesto uzavretia dohody, a pokiaľ ide o údajné zneužívanie dominantného postavenia spočívajúce v predátorských cenách, ako miesto, kde sa ponúkali a uplatňovali tieto ceny.

### D. Otázka 3

125. V tretej otázke sa vnútroštátny súd pýta, či činnosť pobočky spoločnosti Air Baltic v Litve predstavuje „činnosť pobočky“<sup>64</sup> v zmysle článku 5 ods. 5 nariadenia č. 44/2001.

126. Odpoveď, ktorú môže Súdny dvor poskytnúť na tretiu otázku vnútroštátneho súdu, je vo svojej podstate obmedzená skutočnosťou, že prináleží vnútroštátnemu súdu, aby urobil skutkové zistenia a posúdil ich. Preto otázka, či pobočka spoločnosti Air Baltic *reálne vykonávala činnosť* ako pobočka podľa článku 5 ods. 5 nariadenia alebo nie, je otázkou pre vnútroštátny súd.

127. Súdny dvor môže poskytnúť všeobecné usmernenie o podmienkach a kritériách na posúdenie tejto otázky. Jednoduchá odpoveď na tretiu otázku vnútroštátneho súdu je áno, v rozsahu, v akom bolo preukázané, že pobočka sa zúčastnila na údajnom predátorskom správaní.

128. Dodal by som, že podľa môjho názoru táto otázka jasne predpokladá možnosť sporu v súvislosti s údajnými predátorskými cenami spoločnosti Air Baltic vyplývajúceho z činnosti jej pobočky v Litve. Netýka sa údajnej nezákonnej dohody medzi spoločnosťou Air Baltic a letiskom Riga. V tomto súhlasím s Komisiou, že v návrhu na začatie prejudiciálneho konania nie je žiadna informácia o tom, že by pobočka spoločnosti Air Baltic v Litve bola akýmkoľvek spôsobom zapojená do tejto dohody.

<sup>64</sup> Pokiaľ ide o terminológiu, je potrebné pripomenúť, že na tieto účely neexistuje dôvod rozlišovať medzi pojmami „pobočka, zastúpenie alebo organizačná zložka“ – pozri rozsudok zo 6. októbra 1976, De Bloos (14/76, EU:C:1976:134, bod 21).

129. Z toho vyplýva, že prípadná súdna právomoc založená na článku 5 ods. 5 nariadenia č. 44/2001 je právomocou vo veci nároku proti spoločnosti Air Baltic, ktorá sa dopustila predátorského správania v rozpore s článkom 102 ZFEÚ. Letisko Riga nemôže byť len na základe tohto ustanovenia a vzhľadom na toto údajné protisúťažné správanie žalované pred litovskými súdmi.

### **1. Ratio legis a podmienky uvedené v článku 5 ods. 5.**

130. Osobitnú právomoc stanovenú v článku 5 ods. 5 nariadenia č. 44/2001 možno chápať ako rozšírenie pravidla bydliska v zmysle článku 2 tohto nariadenia. V prípadoch, keď žalovaný založil dcérsku spoločnosť v rámci jednej jurisdikcie, majú súdy tohto miesta právomoc rozhodovať aj o žalobe proti dcérskej spoločnosti priamo na základe článku 2. To však neplatí v prípade pobočky, ktorá nemá samostatnú právnu subjektivitu. Osobitná právomoc podľa článku 5 ods. 5 sa teda uplatní v prípadoch, keď žalovaný rozšíril svoje činnosti mimo svojho sídla prostredníctvom stálych prevádzkarní, ale bez založenia dcérskych spoločností, a spor sa týka činností týchto prevádzkarní.<sup>65</sup>

131. Na to, aby bolo možné konštatovať, že vec spadá do pôsobnosti článku 5 ods. 5 a rozšírenie právomoci na miesto pobočky je odôvodnené, pobočka musí spĺňať určité minimálne podmienky. Ide predovšetkým o jej stálosť a vnímanie z pohľadu tretích strán, že nemusia jednať priamo s materskou spoločnosťou, ale môžu obchodovať v mieste, kde sa pobočka nachádza.<sup>66</sup>

132. Článok 5 ods. 5 tiež vyžaduje, aby sa „spor [týkal] činnosti pobočky“. Inými slovami, musí existovať spojenie medzi činnosťou pobočky a sporom.

### **2. Existencia „pobočky“?**

133. Vnútroštátny súd vo svojom návrhu na začatie prejudiciálneho konania výslovne uvádza, že „nemá pochybnosti o tom, že pobočka spoločnosti Air Baltic v Litve je pobočkou v zmysle článku 5 ods. 5“ nariadenia č. 44/2001. V tomto ohľade sa vnútroštátny súd odvoláva na viaceré faktory, ktoré ho vedú k tomuto záveru, vrátane oprávnenia pobočky nadväzovať hospodárske a obchodné vzťahy s tretími osobami, rozvíjať obchodné aktivity a stanovovať ceny za služby a zásoby. Vnútroštátny súd taktiež potvrdil, že predmetom činnosti pobočky je okrem iného letecká medzinárodná preprava cestujúcich, nákladu a pošty.

134. Určenie existencie „pobočky“ v zmysle článku 5 ods. 5 nariadenia č. 44/2001 vyžaduje konkrétne faktické posúdenie. Vzhľadom na to, že vnútroštátny súd už tento záver urobil, je potrebné to považovať za preukázané.

### **3. Súvislosť s prejednávanou vecou**

135. Preto rozumiem, že zmyslom tretej otázky vnútroštátneho súdu je skôr to, či činnosti pobočky majú dostatočnú súvislosť so sporom.

<sup>65</sup> Súdna právomoc podľa článku 5 ods. 5 sa môže v tomto zmysle vzťahovať na „kvázi bydlisko žalovaného na účely súdnej právomoci“. Pozri MANKOWSKI, P., MAGNUS, U. (eds.): *European Commentaries on Private International Law: Brussels Ibis Regulation* (Európske komentáre o medzinárodnom práve súkromnom: Bruselský Ibis Regulation). Kolín: Sellier European Law Publishers, 2016, 2. vyd., zväzok 1, s. 350.

<sup>66</sup> Rozsudky z 22. novembra 1978, Somafer (33/78, EU:C:1978:205, bod 12); z 18. marca 1981, Blanckaert & Willems (139/80, EU:C:1981:70, body 9 až 13), a zo 6. apríla 1995 Lloyd's Register of Shipping (C-439/93, EU:C:1995:104, bod 19).

136. Vnútroštátny súd v tomto ohľade výslovne zdôrazňuje skutočnosť, že pobočka nespracúva účtovné výkazy, ktoré by boli oddelené od účtovných výkazov materskej spoločnosti Air Baltic. Ukazovatele finančnej výkonnosti pobočky počas príslušného obdobia boli zahrnuté do účtovných výkazov materskej spoločnosti. Aj keď vnútroštátny súd potvrdil, že pobočka mala právomoc stanoviť ceny letov, neexistuje žiaden údaj o tom, že by k tomu skutočne došlo.

137. V prípade nárokov na náhradu škody vyplývajúcej z protiprávneho konania sa na to, aby došlo k vzniku sporu z činnosti pobočky, musí pobočka zúčastniť aspoň na niektorých protiprávných konaniach.

138. Podľa môjho názoru skutočnosť, že ukazovatele finančnej výkonnosti pobočky boli zahrnuté do účtovných výkazov materskej spoločnosti je v zásade neutrálna, pokiaľ ide o otázku, či spor vznikne z činnosti pobočky. Vytvorenie samostatných účtovných výkazov by mohlo byť okrem iného jedným z faktorov pri posudzovaní existencie „pobočky“ a mohlo by pomôcť identifikovať činnosti vykonávané pobočkou. V tomto prípade však nevidím, ako by to mohlo byť rozhodujúce pri posúdení, či sa pobočka zúčastnila na protiprávnom konaní. Navyše v konečnom dôsledku prináleží vnútroštátnemu súdu, aby určil dôkaznú hodnotu aspektov použitého účtovného systému.

139. Druhý vyššie uvedený faktor, podľa ktorého nie je jasné, či boli ceny skutočne stanovené pobočkou, je relevantnejší.

140. Ak je preukázateľné, že pobočka skutočne stanovila údajne predátorské ceny, podľa môjho názoru je možné konštatovať, že spor vznikol z činnosti pobočky. Z vyššie uvedených dôvodov<sup>67</sup> stanovenie predátorských cien v rozsahu, v akom zostáva aktivitou iba vo vnútri dominantného podniku, nemožno považovať za „skutočnosť, ktorá viedla k vzniku škody“. Predstavuje však nevyhnutnú podmienku<sup>68</sup> zneužívania dominantného postavenia. To znamená účasť a svojím spôsobom spoluúčasť na protisúťažnom správaní. Stanovenie cien ako také predstavuje dostatočnú účasť na protiprávnom konaní a odôvodňuje uplatnenie článku 5 ods. 5 nariadenia č. 44/2001.

141. Rozumiem, že podľa vnútroštátneho súdu nie je jasné, či táto pobočka skutočne stanovila príslušné ceny. Čo potom, ak táto skutočnosť zostane nezistená podľa požadovanej úrovne dôkazov?

142. Podľa môjho názoru sa aj tak možno domnievať, že pobočka sa podieľala na predátorských cenách, takže spor vznikol z činnosti pobočky, aj keď pobočka *nestanovila* samotné predátorské ceny, ale *ponúkala* by tieto ceny na trhu alebo inak prispievala k uzatváraniu zmlúv o službách uplatňujúcich tieto ceny. V takýchto prípadoch sa pobočka opäť podieľala na konaní, ktoré je nevyhnutným predpokladom zneužívania dominantného postavenia.

143. Vnútroštátnemu súdu prináleží rozhodnúť, či uvedené platí aj v prejednávanej veci. Základom pre takéto faktické posúdenie je zistiť, či sa pobočka podieľala na protisúťažnom správaní. Ak tomu tak je, potom je nutné pripustiť, že spor vzniká z činnosti pobočky.

144. Vzhľadom na vyššie uvedené navrhujem odpovedať na tretiu otázku vnútroštátneho súdu takto:

V takých prípadoch, ako v prejednávanej veci, sa má spor týkajúci sa údajných predátorských cien považovať za spor týkajúci sa činnosti pobočky v zmysle článku 5 ods. 5 nariadenia č. 44/2001, ak sa pobočka podieľala na konaní, ktoré je nevyhnutným predpokladom zneužívania dominantného postavenia, najmä stanovením predátorských cien tým, že tieto ceny ponúkala na trhu alebo inak prispievala k uzatváraniu zmlúv o službách uplatňujúcich tieto ceny.

<sup>67</sup> Body 110 a 111 vyššie.

<sup>68</sup> Pozri analogicky rozsudok z 5. februára 2004 (C-18/02, EU:C:2004:74, bod 34). Pojem „nevyhnutná podmienka“ v tomto zmysle je jednoznačne širší než „skutočnosť, ktorá spôsobila ujmu“.

## V. Návrh

145. Navrhujem, aby Súdny dvor odpovedal na otázky, ktoré položil Lietuvos apeliacinis teismas (Odvolací súd, Litva), takto:

1. Za takých okolností, ako sú v prejednávanej veci, pojem „miesto, kde došlo ku skutočnosti, ktorá viedla k vzniku škody“ podľa článku 5 ods. 3 nariadenia Rady (ES) č. 44/2001 z 22. decembra 2000 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach sa má chápať, pokiaľ ide o dohodu obmedzujúcu hospodársku súťaž, ako miesto uzatvorenia dohody, a pokiaľ ide o údajné zneužívanie dominantného postavenia pozostávajúce z predátorských cien, ako miesto, kde boli ponúkané a uplatňované predátorské ceny.
2. V takom prípade, o aký ide v prejednávanej veci, „ujma“, ktorú utrpel žalobca na účely určenia súdnej právomoci podľa článku 5 ods. 3 nariadenia č. 44/2001, je strata predaja žalobcu spôsobená napadnutým porušením hospodárskej súťaže. „Miesto vzniku škody“ na účely určenia súdnej právomoci podľa tohto ustanovenia je miesto na trhu postihnutom porušením, kde poškodený uvádza stratu predaja.
3. V takých prípadoch, ako v prejednávanej veci, musí byť spor týkajúci sa údajných predátorských cien považovaný za spor týkajúci sa činnosti pobočky v zmysle článku 5 ods. 5 nariadenia č. 44/2001, ak sa pobočka podieľala na konaní, ktoré je nevyhnutným predpokladom zneužívania dominantného postavenia, najmä stanovením predátorských cien tým, že tieto ceny ponúkala na trhu alebo inak prispievala k uzatváraniu zmlúv o službách uplatňujúcich tieto ceny.